

Sylabus – základy sociální pedagogiky

1. Předmět sociální pedagogika – je teorií a pomoci, je specializovanou, aplikovanou disciplínou, v níž jsou pedagogické postupy využívány v situacích, kde běžné způsoby ovlivňování psychosociálního vývoje selhávají a kde je výchovné působení provázáno problémy.

Specifika sociální pedagogiky můžeme hledat v souvislostech s:

- objektem výchovy, kde akcent klade ne na jedince, ale na sociální skupiny a to různého charakteru; jedince jako objekt výchovného ovlivňování pojímá v širších souvislostech prostředí, ve kterém žije;
- cíli výchovy, kde preferuje orientaci na altruistické jednání, filantropistické citění, spolupráci a vzájemnou pomoc, především pomoc „slabším“, tendence demokratizace a humanismu;
- metodami a prostředky, kde upřednostňuje postupy, kterými vychovávaného neovlivňujeme přímo, ale prostřednictvím podmínek, prostředí, využívání interpersonálních vazeb, režimu apod.;

Vztah sociální pedagogiky k jiným disciplínám – antropologie, filosofie, ekonomie, právo a právní disciplíny, teologie, pedagogika, andragogika, sociální pedagogika atd.

2. Socializace („zepolečňování“) – proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, proces postupného začleňování se do dané společnosti, proces učení se v dané společnosti žít. Proces socializace probíhá po celý život a to nahodile a živelně.

Základní proces socializace (sociální učení kladným nebo záporným upevňováním; napodobování a identifikace; sociální informování; interiorizace a exteriorizace; působení příkladů, vzorů a ideálů).

Prostředí socializace; desocializace (deviantní socializace); resocializace; sociální kreativita.

Průběh a fáze socializace – fáze přípravná; fáze realizační. Nebo jiné rozdělení – fáze sociability, personalizace, profesionální socializace, společenské angažovanosti. Z pohledu průběhu života – životní trajektorie – rodinné, profesní, společenské aktivity. Z pohledu sociologie – čtyři stádia – dětství, mládí, dospělost.

Socializace a výchova – výchova je součástí socializace a představuje její těžiště, avšak tyto procesy mají zcela jiný charakter. Proces socializace – nezáměrný a probíhá nahodile a živelně po celý život. Proces výchovy je naopak vždy záměrný a cílevědomý.

Socializační činitelé – rodina; škola; neformální organizace mládeže, vrstevnické skupiny, přátelé; formální organizace a instituce; masmédiá.

3. Prostředí a výchova – strukturu životního prostředí je možné přiblížit jako určité sféry vztahů – sféra vztahů „lidé-příroda“ (zahrnující interakci s neživou přírodou i živou přírodou); sféra vztahů „lidé-výsledky lidské aktivity (kultura)“ (má formativní těžiště v uspokojování i kultivaci lidských materiálních a duchovních potřeb); sféra vztahů „lidé-lidé“ (v širším i užším sociálním prostředí jak ukážeme dále).

Prostředí podle velikosti prostoru (makroprostředí; regionální prostředí; lokální prostředí; mikroprostředí) nebo podle činnosti realizovaných v prostředí (pracovní; obytné a rekreační). Dále přírodní, společenské a kulturní prostředí.

Prostředí a rozvoj osobnosti (genotyp; prostředí; fenotyp). Role prostředí ve výchově (funkce situační, výchovná).

4. Kultura a multikulturní výchova – pojem – kultura; subkultura; enkulturace; akulturace; národ; diskriminace; sociální vyloučení (exkluze). Kultury jednotlivých společenství nejsou izolované a uzavřené. Existují tři modely interetnických vztahů – asimilace (spočívá v tom, že

přistěhovalci opustí vlastní tradice a zvyky, aby své chování přizpůsobili majoritní společnosti); model tavícího kotle (tradice přistěhovalců nejsou potlačeny tradicemi majority, ale mísí se s nimi, takže se vyvíjejí kulturní vzorce nové); kulturní pluralismus (podporuje vskutku pluralitní společnost, jež by uznávala více rozdílných subkultur jako rovnocenné).

Multikulturní výchova – multikulturní výchova je proces, jehož prostřednictvím si jednotlivci mají vytvářet způsoby svého pozitivního vnímání a hodnocení odlišných kulturních systémů a na tomto základě regulovat své chování; multikulturní výchova je konkrétní vzdělávací proces, který zabezpečuje žákům z etnických, rasových, náboženských a jiných minorit takové učební prostředí a vzdělávací obsahy, jež jsou přizpůsobovány specifickým jazykovým a kulturním potřebám těchto žáků.

Základní cíle multikulturní výchovy.

- 5. Rodina jako základní socializační činitel** – rodina a její funkce (biologicko-reprodukční; sociálně-ekonomická; ochranná; socializačně-výchovná; emocionální). Jakým způsobem se rodina vypořádává s funkcemi, které má plnit – rodina funkční (která přiměřeně plní všechny funkce); problémové (ve které občas dochází k poruchám v plnění jedné či několika funkcí, které ale nenarušují vážněji život rodiny a zásadně negativně neovlivňují vývoj dítěte); dysfunkční (dochází k vážným poruchám, vnitřnímu rozkladu rodiny, zásadně je narušován socializační proces dítěte); afunkční (rodina není schopna vůbec zabezpečit základní potřeby a dítě je třeba umístit do náhradní rodinné péče).

Charakteristika rodinného prostředí – demograficko-psychologické podmínky rodinného prostředí; materiálně-ekonomické faktory rodinného prostředí; kulturně-výchovná stránka rodinného prostředí.

- 6. Volný čas v životě člověka** – vymezení pojmu: volný čas; životní styl;

Funkce volného času vzhledem ke kvalitě života – kompenzace; komunikace; regenerace; rekreace; kontemplace; vzdělávání a poznávání nového. Vzhledem k dětem a mládeži potom dále hovoříme o formativně výchovné funkci (se z pohledu socializace v širokém smyslu uplatňuje v každé aktivitě dětí, zatímco u dospělého člověka dochází k jeho formování a výchově pouze v některých oblastech) a kompenzačně reakční funkci (má nahradit některé úbytky energie fyzické i mentální, má vyvážit nebo doplnit faktory, které byly ve výuce nebo v práci potlačeny).

Charakter trávení volného času. Role volného času ve výchovném procesu (výchova ve volném čase, tj. bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními i formativními; výchova k volnému času, tj. jde v ní o seznámení s množstvím volnočasových aktivit, poskytnutí základní orientace a pomoc při nalezení vyhovující oblasti činností seberealizace a uspokojení).

- 7. Prevence jako oblast sociální pedagogiky – typologie prevence:**

- primární prevence (veškeré aktivity prováděné s cílem předejít samotnému vzniku sociální deviace);
- sekundární prevence, tj. selektivní, adresná (zaměřena na rizikové jedince a skupiny, u nichž je zvýšená pravděpodobnost vzniku a rozvoje sociálně deviantního chování);
- terciární prevence tj. indikovaná (je orientovaná na sociálně deviantní jedince nebo skupiny, spočívá v resocializaci a určité alternativní socializaci);

Preventivní aktivity se dále rozdělují na:

- specifické (primární) – týká se v podstatě jednotlivých konkrétních sociálních deviací, na ně se pak zaměřuje;

- nesespecifická (primární) – její obsah je postaven na tom, že rizikové faktory vzniku jednotlivých sociálních deviací jsou obecně takřka identické a i působení vůči nim je tedy rovněž totožné.

Sociální prevence – zahrnuje komplex aktivit, které působí na proces socializace a integrace jedince do společnosti. Tyto aktivity se orientují do oblastí ovlivňování nepříznivých společenských a ekonomických podmínek.

Situační prevence – vychází z přesvědčení, že sociální deviace se mohou objevovat vlivem situací, které se jim nabízejí. Specifikum situační prevence zahrnuje místo a čas. Těžiště leží na obcích a jednotlivcích, kteří svými bezpečnostními kroky předcházejí páchaní kriminality.

Prevence viktimmnosti a pomoc obětem trestných činů – neboli prevence toho, jak se nestát obětí trestného činu. Požadavky na efektivní prevenci (včasnost, dlouhodobost, systémový přístup, komplexnost, správně navržený systém apod.). Evaluace preventivních aktivit jako součást efektivní prevence.

Použitá literatura (viz Informační list v ISu).